

JERZY STARNAWSKI
(Łódź)

O DOBREJ KOLEŻANCE. DOSTOJNEJ JUBILATCE NA DZIEWIĘĆDZIESIĘCIOLECIE*

Anna Maria Komornicka (ur. 1920) opisała swe studia prawnicze w UJ (1938/1939) i filologiczne (1946–1951) we wspomnieniach wyjątkowo uroczych¹. Zetknęła się w murach Wszechnicy Jagiellońskiej z wielkimi indywidualnościami profesorskimi. Jako studentka prawa była uczennicą Rafała Taubenschlaga (prawo antyczne), Stanisława Kutrzeby (historia ustroju Polski), Stanisława Estreichera (historia ustroju na zachodzie Europy). Ale przede wszystkim zawdzięczała w tym czasie najwięcej lektoratowi wyższemu greki, prowadzonemu przez docenta Jerzego Schnaydra. W drugiej fazie studiów głównym jej mistrzem był Tadeusz Sinko; w jego seminarium powstała praca magisterska łacińska *Quibus de fontibus homines apud Aristophanem comicum vitam cultumque sibi parent*.

Skorzystała też Komornicka sporo z zajęć ówczesnego adiunkta, później profesora, Mieczysława Brożka, prowadzącego stylistykę łacińską, a w zakresie filozofii z wykładów profesora Romana Ingardena. W roku 1948/1949, gdy przebywałem w Krakowie jako doktorant, formalnie student filologii klasycznej, która przy doktoracie miała być i była moim przedmiotem pobocznym, miałem krótkie spotkania z koleżanką Komornicką; podziwiałem jej heroiczne dojazdy z Zabrze, miejsca zamieszkania z mężem i wychowywania trojga dzieci.

Sprzymierzyły nas po latach badania nad Arystofanese. W roku 1954, ogłoszonym jako rok arystofanesowski, opracowałem bibliograficznie polską recepcję komediopisarza². Badania Komornickiej wyraziły się także poszukiwaniami

* Wykorzystałem pewne ustępy napisanego przeze mnie rozdziału książki *Profesor Anna Maria Komornicka*, oprac. J. Czerwińska, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2003 (Sylwetki łódzkich uczonych 71), s. 9–10.

¹ *Moja przygoda z filologią klasyczną*, Meander 52, 1997, s. 15–21; *UJ za dwoma nawrotami*, Alma Mater 25, 2000, s. 37–39 oraz 27, 2001, s. 31–33.

² J. Starnawski, *Bibliografia Arystofanesa w Polsce*, [w:] *Arystofanes. Materiały sesji naukowej Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN zorganizowanej na apel Światowej Rady Pokoju w 2400 rocznicę urodzin poety, 3–4 grudnia 1954 roku*, oprac. O. Jurewicz, Ossolineum, Wrocław 1957, s. 263–301.

bibliograficznymi, dotyczącymi nie tylko polskiej recepcji³. Ale przede wszystkim wyraziły się dziesiątkami większych i mniejszych rozpraw, wyraziły się dysertacją doktorską wykonaną pod kierunkiem profesora Kazimierza Kumanieckiego (UW), *Metafora, personifikacja i porównanie w twórczości Arystofanesa*, obronioną w 1963 r.⁴ Gdy w roku arystofanesowskim prawie wszyscy badacze największego komediopisarza greckiego ograniczali się do uwydatniania jego idei pokojowej, Komornicka analizowała bardzo finezyjnie artyzm poety. Wracając do niego bardzo często w ciągu 45 lat, stała się najwybitniejszą obok Jerzego Łanowskiego badaczką Arystofanesa w Polsce w swym pokoleniu filologów.

Pracę dydaktyczną uniwersytecką rozpoczęła Komornicka od zajęć poświęconych Arystofanesowi w 1963/1964 r. w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Przez rok kolegowaliśmy tu. Przypominam sobie spotkanie, w którym zakomunikowała mi, że w wykładzie cytowała moją nieudolną pracę bibliograficzną. Po paroletniej przerwie spotkaliśmy się oboje w Uniwersytecie Łódzkim. Uczestniczyliśmy razem w posiedzeniach Rady Wydziału, Koła Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Filologicznego, Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, w którym profesor Komornicka wydała niejedną książkę; wygłosiła też w jednym roku wykład na Walnym Zebraniu pt. *Piękna Helena i jej sobowtór* (1991); chodziło o Helenę Homera i Eurypidesa⁵.

Na warsztacie Anny Marii Komornickiej powstawały coraz nowe pozycje, przybierające rozmiary książkowe. Pomijając popularne, jak między innymi bardzo potrzebny przekład Flawiusza Wegecjusza Renata *Zarys wojskowości*⁶, zwrócić trzeba uwagę na studia poświęcone Pindarowi. Praca nad największym lirykiem greckim zaczęła się znów od przeglądu nowości bibliograficznych⁷. Poprzez studia drobne⁸ doszła badaczka do monografii poety, przedstawionej

³ *Nowości bibliografii arystofanejskiej (1960–1965)*, Eos 55, 1965, s. 383–390; *Aristofane negli ultimi decenni*, Cultura e scuola 23, 1967, s. 37–42.

⁴ Praca opublikowana pt. *Métaphores, personifications et comparaisons dans l'œuvre d'Aristophane*, Ossolineum, Wrocław 1964. Prace „arystofanejskie” Komornickiej ogłaszane były w latach 1955–2000; pełną bibliografię uczonej opracowała dwukrotnie Joanna Rybowska – zob. *Bibliografia prac drukowanych Anny Marii Komornickiej w latach 1955–1995*, Collectanea Philologica 2 (*In honorem Annae Mariae Komornicka*), 1995, s. 11–18 oraz *Bibliografia prac drukowanych Anny Marii Komornickiej w latach 1955–2003*, [w:] *Profesor Anna Maria Komornicka* (zob. przypis oznaczony gwiazdką), s. 23–39.

⁵ Rozprawa uzyskała wersję drukowaną w języku francuskim – *Hélène de Troie et son „double” dans la littérature grecque (Homère et Euripide)*, Euphrosyne 19, 1991, s. 9–27.

⁶ Flawiusz Wegecjusz Renatus, *Zarys wojskowości*, Meander 28, 1973, s. 400–417 (ks. I) i 485–501 (ks. II) oraz 29, 1974, s. 198–232 (ks. III) i s. 333–352 (ks. IV).

⁷ *Twórczość Pindara w świetle badań ostatniego pięćdziesięciolecia (krytyczny zarys bibliografii)*, Meander 25, 1970, s. 375–392.

⁸ *Quelques remarques sur la notion d'ΑΛΛΟΘΕΙΑ et de ΨΕΥΔΟΣ chez Pindare*, Eos 60, 1972, s. 235–253; *La notion du temps chez Pindare. Divers emplois et aspects du terme „Chronos”*, Eos 64, 1976, s. 5–15.

jako rozprawa habilitacyjna⁹. Przewód habilitacyjny zakończony został w murach Uniwersytetu Łódzkiego w 1977 r. Miałem zaszczyt być przewodniczącym komisji habilitacyjnej i z obowiązku tego uważałem, że powinienem zadać jedno pytanie, oczywiście skromne, bo zadawali pytania tak znakomici uczeni jak profesor Wiktor Steffen i profesor Marian Plezia, którzy przybyli na tę habilitację. A ja przecież nie miałem wielkiego pojęcia o sprawie, tylko wiedziałem, że habilitacja dotyczy Pindara i znałem świetne wydanie Aleksandra Turyna. Jestem zawsze wrażliwy na to, żeby polski dorobek naukowy był pokazany, i miałem nadzieję, że koleżanka to pięknie zreferuje, zwłaszcza że przy habilitacji rola pytającego to nie jest rola egzaminującego profesora. Dawniej był piękny termin „dyskusja habilitacyjna”, teraz się uciera „kolokwium habilitacyjne”, a właściwie to powinna być dyskusja, tu sobie dyskutują koledzy po fachu. Otóż Anna Maria Komornicka odpowiedziała na moje pytanie o wydanie Turyna z taką znajomością, że ja miałem tylko promil wiedzy o tym, co pokazała habilitantka. Już po opuszczeniu sali przez habilitantkę, dziekan zadawał pytania kolejno tym, którzy brali udział, co sądzą o odpowiedziach. Profesor Plezia zahaczył o odpowiedź na moje pytanie, więc gdy przyszło do mnie jako ostatniego, odpowiedziałem tak:

– Pan profesor Plezia był łaskaw mnie wyręczyć, mnie wypada powiedzieć tylko dwa wyrazy: znakomita habilitacja.

Oczywiście wszyscy byli tego zdania. A po kilku latach profesor Plezia w pewnej rozmowie powiedział mi, że uważa habilitację profesor Komornickiej za jedną z najświetniejszych w ciągu ostatnich lat.

Jeden epizod nazwę błogosławieństwem Matuzala. Skąd ten termin? Otóż, gdy w 1909 roku obchodzono setną rocznicę urodzin Słowackiego, młodzi lwowianie złożyli książkę *Cieniom Juliusza Słowackiego*¹⁰, której pierwszy egzemplarz ofiarowali osiemdziesięcioletniemu profesorowi Antoniemu Małeckiemu, mieszkającemu pod kopułą lwowskiego Ossolineum. W tej grupie był przyszły profesor Juliusz Kleiner, wówczas świeżo po doktoracie¹¹. Małecki specjalnie zwrócił uwagę na obecność Kleinera jako nadziei w tym gronie. Otóż profesor Komornicką takie błogosławieństwo Matuzala spotkało od profesora Władysława Tatarkiewicza, który wtedy, gdy wkroczyła w swych badaniach na Platona,

⁹ *Studia nad Pindarem i archaiczną liryką grecką (w kręgu pojęć prawdy i fałszu)*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1979 (Acta Universitatis Lodziensis, ser. I, Folia Classica 49). Por. *Termes déterminant le Vrai et le Faux chez Pindare*, [w:] *Aischylos und Pindar: Studien zu Werk und Nachwirkung*, oprac. E. G. Schmidt, Akademie-Verlag, Berlin 1981, s. 81–89. Nt. tego poety zob. też *Pindar i Platon o roli poetów i poezji*, Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Naukowych ŁTN 34, 1980, s. 1–8.

¹⁰ *Cieniom Juliusza Słowackiego, rycerza napowietrznej walki, która się o narodowość naszą toczy*, oprac. S. Wasylewski, Gubrynowicz i Syn, Lwów 1909.

¹¹ J. Kleiner, *Dzieło filozoficzne Słowackiego*, [w:] *Cieniom...*, s. 27–44.

poprosił o spotkanie. Do tego spotkania i do nowego „błogosławieństwa Matuzale” doszło tuż przed śmiercią profesora Tatarkiewicza.

Od 1981 roku docent Komornicka współpracowała bardzo wydatnie w „Zagadnieniach Rodzajów Literackich”, organie Łódzkiego Towarzystwa Naukowego; zasilała *Słownik rodzajów literackich* coraz nowymi artykułami.

Monografia *Simonides z Keos. Poeta i mędrzec*¹² była podstawą profesury, którą Komornicka otrzymała w 1987 r. W roku uzyskania tej godności wyszła nowa książka *Poezja starożytnej Grecji. Wybrane gatunki literackie*¹³. Praca ta wyrosła z wykładów kompendialnych o literaturze greckiej i rzymskiej prowadzonych przez wiele lat dla studentów filologii polskiej Uniwersytetu Łódzkiego. Stała się przede wszystkim wykładem o czterech gatunkach poetyckich: epice, liryce, bajce, sielance. Gatunki te omawiała autorka, wkraczając niekiedy w rozwój późniejszy, na przykład rozdział o bajce mówi nie tylko o Ezopie, ale i o Fedrusie, o La Fontainie, rozdział o sielance nie tylko o Teokrycie, ale i o Wergiliuszu i o Szymonowicu-Simonidesie. Jako *par excellence* grecystka utrwaliła Komornicka ze swych wykładów partie mówiące o poezji dawnych Hellenów. Zainteresowana szczególnie liryką poświęciła trzem poetom greckim zwięzłą rozprawę¹⁴.

Dziesięciolecie filologii klasycznej w Polsce 1973–1983 zaprezentowała Komornicka w wydawanym w Lizbonie piśmie, z którym współpracowała¹⁵. Poświęcała artykuły wspomnieniowe wybitnym filologom: mistrzowi swych studiów, Tadeuszowi Since¹⁶, Marianowi Plezi¹⁷, Jerzemu Łanowskiemu¹⁸, Lidii Winniczukównie (przemówienie nad grobem)¹⁹.

Wkraczała nieco w literaturę polską, między innymi w artykułach: *L'image du souverain idéal – d'après Pierre de Ronsard et Jan Kochanowski*²⁰; *Review of Anna Branicka-Wolska's „Listy niewysłane” („Letters Not Sent”)*²¹.

¹² *Simonides z Keos. Poeta i mędrzec*, Ossolineum, Wrocław 1986.

¹³ *Poezja starożytnej Grecji. Wybrane gatunki literackie*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 1987.

¹⁴ *Pojęcie nadziei w archaicznej liryce greckiej. Simonides. Pindar, Bakchylides*, *Classica Wratislaviensia* 13, 1990, s. 23–36.

¹⁵ *Philologie classique et lettres anciennes en Pologne (1973–1983)*, *Euphrosyne* 13, 1985, s. 243–264.

¹⁶ *Tadeusz Sinko (1877–1966)*, [w:] „*Magistri et discipuli*”. *Kapitel zur Geschichte der Altertumswissenschaften im 20. Jahrhundert*, oprac. W. Appel, Wydawnictwo UMK, Toruń 2002 (*Xenia Toruniensia* 7), s. 7–17.

¹⁷ *Wspomnienie o profesorze Marianie Plezi*, *Meander* 52, 1997, s. 299–302.

¹⁸ *Pamięci Jerzego Łanowskiego*, *Meander* 55, 2000, s. 385.

¹⁹ *Przemówienie wygłoszone nad trumną Profesor Lidii Winniczuk na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie 8 XI 1993 r.*, *Meander* 49, 1994, s. 425–427.

²⁰ *L'image du souverain idéal – d'après Pierre de Ronsard et Jan Kochanowski*, *Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Litteraria* 20, 1987, s. 271–296.

²¹ *Review of Anna Branicka-Wolska's „Listy niewysłane” („Letters Not Sent”)*, [w:] *Munera philologica Georgio Starnawski ab amicis, collegis, discipulis oblata*, *LodArt*, Łódź 1992, s. 231–240.

W ostatnich latach zajmowała się sporo biblistyką i patrystyką. Wydała *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*²²; po kilku latach *Zagadki z Biblii, tradycji i kultury chrześcijańskiej*²³.

Poświęciła sporo trudu św. Grzegorzowi z Nazjanzu: po kilku drobnych rozprawach²⁴ wydała w przekładzie z greckiego oryginału św. Grzegorza *Εἰς τὸν ἑαυτοῦ βίον*, zaopatrując dzieło w słowniczek, bibliografię i kalendarium²⁵. Nad naukowym wydaniem tego autora pracował przez wiele lat zastęp polskich filologów klasycznych, ale prac nie zakończono²⁶. Honor polskich filologów ratuje na tym odcinku w pewnym sensie Anna Maria Komornicka.

Obserwowałem jako kolega pracę dydaktyczną profesor Komornickiej. Wiedziałem, ile daje z siebie studentom, których ofiarnie dokszałca w językach, jak doskonale wykłada: jasno, przystępnie, pięknym językiem, kompetentnie, interesująco. Jej opiekuńczość w stosunku do uczennic i uczniów rzucała się w oczy. Przede wszystkim wyróżniała się zawsze wysoką kulturą. Konterfekt skreślony piórem Jadwigi Czerwińskiej²⁷, wiernej uczennicy, dziś już będącej „w klasie profesorów”, przypomina wysokie urodzenie profesor Komornickiej. Ale też nie dało się nigdy odczuć, by to determinowało jakieś jej „zadęcia” w obcowaniu z ludźmi, by komukolwiek okazywała wyższość. Wprost przeciwnie: zawsze życzliwa każdemu i otwarta, miała wrodzoną łatwość w nawiązywaniu stosunków przyjacielskich. W moim pokoleniu koleżanek i kolegów wyróżniała się pod wieloma względami, ale przede wszystkim podziwu godna była i jest jej szlachetna skromność. Profesor Komornicka jest prawdziwą, promieniującą osobowością uczoną, taką, która przez całe życie wierna była ślubowaniu złożonemu w czasie promocji doktorskiej. Pracowała

non sordidi lucri causa nec ad vanam captandam gloriam, sed quo magis veritas propagetur et lux eius, qua salus humani generis continetur, clarius effulgeat.

Wypowiedź tego typu jak niniejsza kończy się zwykle słowami *ad multos annos*. I tak zakończył wypowiedź o profesor Komornickiej profesor Jerzy Danielewicz z Uniwersytetu Adama Mickiewicza²⁸. Pozwolę sobie na inne nieco zakończenie:

²² *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1994.

²³ *Zagadki z Biblii, tradycji i kultury chrześcijańskiej*, t. I–II, Wydawnictwo Michalineum, Marki 2000.

²⁴ M.in. *Inspiracje biblijne w „Listach” św. Grzegorza z Nazjanzu*, [w:] *Inspiracje chrześcijańskie w kulturze Europy. Materiały z konferencji 11–14 maja 1999 r.*, oprac. E. Woźniak, cz. II, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 2000, s. 79–91.

²⁵ Św. Grzegorz z Nazjanzu, *Opowieść o moim życiu*, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań 2003.

²⁶ Opisał to dokładnie Marian Plezia w rozprawie *Niedoszłe wydanie krakowskie pism św. Grzegorza z Nazjanzu*, *Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie* 33, 1988, s. 149–181, przedr. w: id., *Z dziejów filologii klasycznej w Polsce*, PTF, Warszawa 1993, s. 272–305.

²⁷ J. Czerwińska, *Profesor Anna Maria Komornicka*, [w:] *Profesor Anna Maria Komornicka* (zob. przypis oznaczony gwiazdką), s. 11–16.

²⁸ J. Danielewicz, *Profesor Anna Maria Komornicka – redaktor „Meandra”*, *ibid.*, s. 17–19.

σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῆσι μενοινᾶς²⁹.

Ale wersu następującego bezpośrednio, wypowiedzianego przez Odyseusza do Nauzyki, nie mogę do Ciebie skierować, Droga Anno, bo nie pasuje do dostojnej Matrony.

ARGUMENTUM

Laudatio Annae Mariae Komornicka, nuper nonagenariae profestricis Universitatis Lodziensis, cuius plurima sunt in studiis antiquis, praecipue Graecis, eximia opera.

²⁹ Hom. *Od.* VI 180.